

Šuolis link darnaus GYVENIMO STILIAUS

Švietimas darniam gyvenimui
Praktinis vadovas

Jump into Sustainable
LIFESTYLES

Projektas finansuojamas Erasmus + Programos.

Praktinis vadovas išleistas daptavus PERL - Partnerystė švietimui ir tyrimams apie atsakingą gyvenimą metodikas, 2018 m.

Projekto partneriai:

Švietimo darniam vystymuisi bendradarbiavimo centras Taikomųjų mokslų Inland Norvegijoje universitete, Hamar, Norvegija.

Lietuvos vaikų ir jaunimo centras, Vilnius, Lietuva

Kūrybiško mokymosi centras „Annas 2“, Ryga, Latvija.

Žmonės žmonēms, Talinas, Estija.

Darbo grupės nariai:

Victoria W. Thoresen,
Robert J. Didham,
Lina Straukė,
Linda Smilga,
Santa Kempele,
Ruta Pels,
Leonid Smulskiy.

Dizainas:

Monika Mištautienė.

ĮVADAS.....	3
ŠUOLIS LINK DARNAUS GYVENIMO STILIAUS.....	3
PERL ir švietimas darniam gyvenimui.....	4
Švietimo darniam vystymuisi (ŠDV) svarba.....	3
Aktyvaus mokymosi būdai ir metodai.....	5
Kompetencijų ugdymas.....	6
Praktinio vadovo teikiama nauda.....	7
Mokymosi temos.....	7
Praktinio vadovo struktūra.....	8
1 Tema: GLOBALUS PILIETIŠKUMAS.....	9
1a užduotis „Socialiniai pokyčiai mokykloje“	10
1b užduotis „Buvimas savimi ir identitetas“	12
1c užduotis „Pirmas dalykas ką pagalvoji, kai pasakau...“	16
2 Tema: VERTYBĖS.....	17
2a užduotis „Norima ateitis“	18
2b užduotis „Vertybių ir įgūdžių rodikliai“	19
2c užduotis „Erdvės tyrinėjimas“	20
3 Tema: ĮPROČIAI.....	22
3a užduotis „Susitikimas viduryje“	23
3b užduotis „Laikas ir technologijos“	25
3c užduotis „Laiko juosta vaizdu“	27
3d užduotis „Pasirink“	28
4 Tema: FINANSAI.....	29
4a užduotis „Ką mes perkame?“	29
4b užduotis „Tempas: finansinio raštingumo žaidimas“	31
5 TEMA: Medijų raštingumas.....	35
5a užduotis „Kieno ši istorija?“	36
5b užduotis „Kasdienių daiktų paslaptys“	37
5c užduotis „Pirmo puslapio naujiena“	40
5d užduotis „Raktiniai žodžiai“	41

ĮVADAS

ŠUOLIS LINK DARNAUS GYVENIMO STILIAUS

Šiandienos visuomenė daug geriau supranta neigiamą žmogaus įtaką aplinkai ir auga suvokimas, jog norint užtikrinti darnų vystymąsi ateityje, žmogui tiesiog būtina darniai gyventi su supančia aplinka. Pastaruoju metu daug dėmesio skiriama atskiro individo vaidmeniui ir tam, kaip kiekvieno žmogaus įvairūs pasirinkimai įtakoja darnų vystymąsi globaliu lygmeniu. Nepamirštama ir švietimo darniam vystymuisi svarba, kuris atlieka labai svarbų vaidmenį.

Augantis esamų ir būsimų problemų kompleksiskumas kelia visuomenės susirūpinimą aplinkos ir darnumo klausimais. Sparčiai besikeičiantis klimatas yra tik vienas iš požymių, iliustruojančių, kokioje kritinėje situacijoje yra Žemės planeta. Tuo tarpu vis dar egzistuojanti nedarni gamybos ir vartojimo kultūra rodo, jog pasaulio visuomenė turi giliai įsišaknijusių problemų, kurias būtina nedelsiant spręsti.

Norėdami susidoroti su šiais iššūkiais privalome kardinaliai keisti švietimą ir tai, kaip bei ko mes mokome vaikus. Deja, dažnai švietimo sistemoje globalių pasaulio problemų sprendimas nesureikšminamas ir nėra svarbus, todėl turime neatidėliojant pergalvoti pedagogikos vaidmenį šiame kontekste ir keisti mokymo programų turinį.

Moderniai visuomenei reikia, kad mokykla užtikrintų jaunų žmonių įgūdžių ir gebėjimų suprasti, numatyti ir kurti ateityje reikalingus sprendimus ugdymą, taip pat mokyty susidoroti su neapibrėžtomis, kompleksinėmis pasaulio problemomis. Deja, Baltijos šalių (Lietuvos, Latvijos ir Estijos) ugdymo procese darnus vystymasis vis dar nėra pakankamai svarbi tema, o mokytojai dažniausiai dirba vadovaudamiesi principu, pagal kurį pedagogas yra ugdymo proceso centre, t.y. jis yra žinių šaltinis (ekspertas), perduodantis jas mokiniui. Tai reiškia, kad pamokos organizuojamos sistemingai papildant prieš tai buvusiose pamokose perteiktą mokomąją medžiagą, mokytojas dirba turėdama griežtą informacijos turinio struktūrą, kurią siekia perteikti besimokančiajam neišeidamas iš ugdymo programos rėmų.

Norint atliepti švietimo darniam vystymuisi keliamus reikalavimus, Baltijos šalys savo švietimo sistemoje turėtų daugiau taikyti „transformuojamus“ modelius, kurių dėka moksleiviai galėtų išmokti integruoti naujas žinias ir palyginti naują informaciją su tuo, ką patys jau žino apie pasaulį. Tai suteiktų jiems galimybę įprasminti jų turimas žinias ir patirtis.

Šiame praktiniame vadove pateikiami aktyvūs mokymosi metodai, kurie gali padėti mokytojams įtraukti moksleivius į ugdymo procesą, sudominti juos, sukurti galimybę moksleiviams besimokant patiems aktyviai dalyvauti. Vadovas parengtas pritaikant PERL metodiką Baltijos šalių poreikiams: aktyvios tarpdisciplininės užduotys paremtos patirtiniu mokymusi, susijusiu su atsakingu ir darniu gyvenimo būdu. Toks mokymosi būdas yra labiau įtraukiantis, motyvuojantis ir suteikiantis daug daugiau prasmės pačiam mokymuisi.

PERL ir švietimas darniam gyvenimui

The Partnership for Education and Research about Responsible Living (PERL) (Partnerystė švietimui ir tyrimams apie atsakingą gyvenimą) –tai tinklas švietėjų ir tyrėjų, kuriančių mokomąją medžiagą ir metodus, skatinančius žmones pasirinkti gyvenimo būdą, įtakojantį konstruktyvius pokyčius. PERL partneriai tiria socialines inovacijas ir atsakomybę, viešina kūrybingas bendruomenes, kurios kartu atranda naujus gyvenimo būdus, remia darnaus vystymosi švietimą, tame tarpe švietimą, skirtą darniam gyvenimo stiliui, kuria mokomuosius metodus ir medžiagą; teikia rekomendacijas ir patarimus, kuria vertybėmis pagrįstus rodiklius, parengia politines rekomendacijas darnios gyvensenos praktikų diegimui. PERL apjungia partnerius iš 140 institucijų 50-yje šalių.

PERL yra UNESCO švietimo apie darnų gyvenimo būdą Katedros ir jos UNITWIN projekto dalis, kuriuos koordinuoja Švietimo darniam vystymuisi bendradarbiavimo centras Taikomųjų mokslų Inland Norvegijoje universitete.

Šį praktinį vadovą remia Erasmus+ programa, o prie jo sukūrimo prisidėjo 4 partneriai:

- Švietimo darniam vystymuisi bendradarbiavimo centras Taikomųjų mokslų Inland Norvegijoje universitete, Hamar, Norvegija.
- Lietuvos vaikų ir jaunimo centras, Vilnius, Lietuva
- Kūrybiško mokymosi centras „Annas 2“, Ryga, Latvija.
- Humana žmonės žmonėms, Talinas, Estija.

Švietimo darniam vystymuisi (ŠDV) svarba

Švietimas yra vienas pagrindinių įrankių siekiant darnumo. Visame pasaulyje žmonės pripažįsta, kad dabartinės ekonomikos vystymosi tendencijos nėra darnios ir kad visuomenės sąmoningumas, švietimas bei mokymas yra pagrindinės priemonės, kurios gali užtikrinti darnesnę visuomenę. Tarptautinis Darnaus vystymosi susitarimas ir Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030, kurią 2015 m. Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje pasirašė 193 šalys narės, ragina tarptautiniu mastu daugiau dėmesio skirti švietimui kaip svarbiai priemonei siekiant darnaus vystymosi. Žmonijos tobulėjimą ir geresnę gyvenimo kokybę gali užtikrinti tik kokybiškas švietimas. Tinkamas išsilavinimas leidžia turėti aukštesnį šeimos ekonominį statusą, gerina gyvenimo sąlygas, mažina kūdikių mirtingumą ir sudaro geresnes sąlygas ateities kartų išsilavinimo augimui. Kokybiškas ugdymas taip pat teigiamai įtakoja socialinę ir ekonominę asmens ir šalies gerovę.

Svarbu suprasti, kad darnaus vystymosi švietimas leidžia įgyti šiuolaikinėje visuomenėje reikalingas žinias, požiūrį ir įgūdžius. Toks švietimas padeda tinkamai gyventi savo gyvenimą ir tuo pačiu ugdo gebėjimus efektyviai tvarkyti, naudoti gamtos išteklius.

Šiame praktiniame vadove pateikiama mokomoji medžiaga skirta mokytojams, kurie nori aktyviais būdais ugdyti mokinių supratimą apie darnaus vystymosi svarbą ir įkvėpti juos pasirinkti darnesnį gyvenimo būdą. Jaunimas yra mūsų ateitis, todėl švietimas turi padėti jiems įsisąmoninti savo vaidmenį visuomenėje ir paskatinti juos siekti darnesnio gyvenimo ugdant tam reikalingus įgūdžius ir vertybes.

Aktyvaus mokymosi būdai ir metodai

„Aktyvaus mokymosi metodologija skatina moksleivius darnaus vystymosi kontekste mąstyti apie tai, kaip jie galvoja, kokias vertybes puoselėja ir kokius sprendimus priima“ (O'Donoghue & Cusack, 2008). Šiame praktinių metodų rinkinyje pateikiami aktyvūs mokymosi metodai, kurie skirti paskatinti moksleivius tyrinėti, kas jiems asmeniškai yra darnumas ir įsivertinti kiek yra darnus jų asmeninis gyvenimas.

Pateikiami praktiniai metodai yra išbandyti ir patikrinti naudojant kitas PERL aktyvias, vertybiniu pagrindu grindžiamas mokymosi priemonės, kuriose naudojami švietimo filosofų, tokių kaip Edvard De Bono, Hoeverd Gardner ir Edgar Dale mąstymo principai. Vadove pateikiamos įvairios užduotys, kuriomis siekiama sudominti moksleivius, įtraukiant juos atlikti patyrimines užduotis, skatinančias ir refleksiją, ir veiklą (t. y. kritinę praktiką).

Baltijos šalių mokyklose skiriamas nepakankamas dėmesys darnaus vystymosi ar atsakingo gyvenimo švietimui, paremto vertybėmis, holistiniu požiūriu, sisteminiu mąstymu, veikla ir susieto su moksleivių kasdieniu gyvenimu. Todėl yra reikalinga aktyvaus mokymosi metodologija, kuri skatintų norą gauti teisingą informaciją, mokytų vertinti iš įvairių žmonių perspektyvos, galėtų atspindėti mūsų veiklos rezultatus ir poveikį bei apibrėžtų reikiamus pokyčius ir atsakingesnius kasdienesius pasirinkimus, turinčius įtakos darnumui.

Svarbiausia, kad moksleiviai taptų atviri pokyčiams, bendradarbiautų, galvotų, diskutuotų apie kasdienes veiklas ir darytų išvadas, turėtų holistinį suvokimą, kritiškai mąstyti ir kūrybiškai siektų visuomenės gerovės.

Praktiniame vadove pateikiamose užduotyse daugiausia dėmesio skiriama „strateginiams klausimams“, siekiant skatinti kritišką mąstymą, kuriam reikia suvokti situaciją iš skirtingų perspektyvų, bei motyvuoti moksleivius būti aktyviais pasaulio piliečiais. Atlikdami įvairias užduotis moksleiviai supras kaip skirtingai suvokiamas pasaulis ir kiek daug pasaulyje iššūkių, susijusių su visais planetos gyventojais.

Aktyvių mokymosi metodų teigiama nauda:

- **Problemų sprendimas:** Mokiniai mokosi ne tik identifikuoti problemas, bet ir ieškoti novatoriškų problemų sprendimo būdų.
- **Kritinis mąstymas ir veiksmai:** Mokiniai mokosi analizuoti pasaulį kritiškai vertindama savo suvokimą ir savaimę suprantamus reiškinius. Jie išmoka nuo idėjos pereiti prie veiksmų planavimo ir įgyvendinimo – tiek individualiai, tiek bendradarbiaujant.
- **Mokymasis bendradarbiaujant:** Aktyviai bendraujant su mokytojais ir kitais besimokančiais, moksleiviai ugdo gebėjimus ieškoti, reflektuoti ir kartu rasti atsakymus.
- **Didėjantis supratimas apie aplinkos apsaugos ir socialinio teisingumo svarbą:** Praktikuodamiesi įvairiais būdais suprasti priežastis ir pasekmės dėsnius, moksleiviai išmoka suvokti sisteminius ryšius tarp procesų ir kaip šie siejasi su darniu vystymusi.
- **Dažnesnis savęs vertinimas ir refleksija:** Mokymosi priemonės motyvuoja moksleivius patiems organizuoti savo mokymosi procesą ir įsivertinti savo suvokimą, vertybes, įsitikinimus, elgesį bei imtis aktyvių veiksmų. Toks žinių įsisąmoninimas padeda moksleiviams suprasti savo pačių mąstymą ir pergaltoti kasdienesius pasirinkimus.

Kompetencijų ugdymas

Darnumui reikalingos tam tikros kompetencijos, kurios padėtų atsakingai ir konstruktyviai įsitraukti sprendžiant viso pasaulio problemas. Tokiomis kompetencijomis pasižymintys piliečiai gali savarankiškai imtis iniciatyvos ir veiksmų suprasdami kokia sudėtinga situacija. Jos apima elgesį, emocijas, „užnorina“ ir motyvuoja asmenį. Tai kognityviniai, emociniai ir motyvuojantys elementai. Taigi kompetencijos yra žinių, gebėjimų, įgūdžių, motyvų ir emocijų sąveika. Kompetencijų negalima išmokyti, bet jas gali išsiugdyti patys besimokantieji. Jos įgyjamos veikiant, per asmeninę patirtį ir refleksiją (UNESCO, 2015; Weinert, 2001).

Šis praktinis vadovas gali būti naudingas ugdant darnaus vystymosi kompetencijas. Priklausomai nuo to kiek turite laiko, kokia klasės patirtis ir kokį elgesį norite ugdyti, galite pasirinkti užduotis pagal ugdomas kompetencijas. Prie kiekvienos užduoties rasite sąrašą kompetencijų, kurias ši užduotis padeda ugdyti. Galite pasinaudoti sąrašu ir aptarti šias kompetencijas po užduoties atlikimo.

Toliau pateiktos pagrindinės kompetencijos įprastai yra suvokiamos kaip esminės darnaus vystymosi stiprinimui (žr. de Haan, 2010 m.; Rieckmann, 2012 m.; Wiek et al., 2011 m.).

- **Sisteminio mąstymo kompetencija:** gebėjimai atpažinti ir suprasti santykius, analizuoti kompleksines sistemas, galvoti kaip sistemos yra integruotos į skirtingas sritis ir skirtingus jų mastus bei susidoroti su neapibrėžtumu.
- **Perspektyvos matymo kompetencija:** gebėjimai suvokti ir įvertinti kelis būsimus - galimus, tikėtinus ir norimus dalykus, siekiant sukurti savo paties ateities viziją; atsargumo principo taikymas veiksmų padarinių įvertinimui bei rizikų ir pokyčių valdymas.
- **Normų suvokimo kompetencija:** gebėjimai suprasti ir įvertinti normas ir vertybes, kurios lemia asmens veiksmus, bei perteikti darnumo vertybes, principus, uždavinius ir tikslus interesų konfliktų ir kompromisų, neapibrėžtų žinių ir prieštaravimų kontekste.
- **Strateginio mąstymo kompetencija:** gebėjimai bendrai kurti ir įgyvendinti naujus veiksmus, skirtus darnumo plėtrai vietiniu ir platesniu lygmeniu.
- **Bendradarbiavimo kompetencija:** gebėjimai mokytis iš kitų, suvokti ir gerbti kitų poreikius, požiūrius ir veiksmus (empatija), suprasti bei užjausti kitus (empatiškas vadovavimas), spręsti grupėje kilusius konfliktus bei skatinti kolektyvinį ir aktyvų problemų sprendimą.
- **Kritinio mąstymo kompetencija:** gebėjimas kvestionuoti normas, praktikas ir nuomones, siekiant įvertinti savo paties vertybes, suvokimą ir veiksmus, bei turėti savo poziciją darnumo diskurse.
- **Savęs suvokimo kompetencija:** gebėjimas įvertinti savo paties veiksmus vietinėje bendruomenėje ir (pasaulinėje) visuomenėje, taip pat nuolat save vertinti bei motyvuoti, valdyti savo jausmus ir norus.
- **Integruoto problemų sprendimo kompetencija:** visapusiškas gebėjimas taikyti skirtingas problemų sprendimo sistemas sudėtingoms darnumo problemoms spręsti bei kurti galimus, išsamius ir teisingus, darnią plėtrą skatinančius sprendimo variantus, integruojant aukščiau nurodytas kompetencijas.

Praktinio vadovo teikiama nauda

Šis praktinis vadovas skirtas padėti spręsti darnaus vystymosi problemas ir paskatinti moksleivius analizuoti ir suprasti, kokį poveikį aplinkai daro jų gyvenimo būdas. Vadove parinktos tokios temos ir užduotys, kad būtų galima jas integruoti į skirtingas pamokas, tačiau jis galėtų būti ir kaip vadovėlis tarpdisciplininei darnaus vystymosi pamokai. Kitaip tariant, šio praktinio vadovo temos yra tarpdisciplininės, o kiekvienos temos užduotys tinka įvairioms pamokoms, tačiau galima ir kita alternatyva, kuomet mokytojas gali pasirinkti dirbti ne pagal temą su įvairiomis užduotimis, o pagal jo dalykui tinkamas užduotis, išsirenkęs jas iš skirtingų šio vadovo pateiktų temų.

Mokymosi temos

Baltijos šalių švietimo sistema stengiasi nuosekliai gerinti ugdymo kokybę, kad ši atitiktų darbo rinkos keliamus reikalavimus ir poreikius. Mokyklose vis daugiau dėmesio skiriama kiekvieno moksleivio asmeniniam augimui, savęs suvokimui, elgesio ir vertybių įsisąmoninimui. Tuo pačiu metu mokyklos taip pat stengiasi reaguoti į pasaulyje kylančias problemas ir siekia nukreipti švietimą link atsakingo ir darnaus gyvenimo skatinimo. Praktinis vadovas sudarytas iš įvairių temų, kurios tinka skirtingoms disciplinoms ir yra nukreiptas į asmeninio elgesio ir pasirinkimų analizę vietiniu ir globaliu lygmeniu. Taip pat šis vadovas atliepia šiuos Baltijos šalių mokytojų poreikius:

1. Temos yra tarpdisciplininės. Apie globalius iššūkius galima kalbėti ne tik per gamtos mokslų pamokas, bet ir įtraukti šią temą į kalbų, literatūros, matematikos ir menų dalykus. Parinktos penkios labai skirtingos temos tam, kad kiekvienos disciplinos mokytojas galėtų rasti sau tinkamą veiklą.

2. Įvairios užduotys. Novatoriški ir įvairūs metodai padeda daug geriau įsisavinti temą ir geriau suprasti esmę, todėl parinktos skirtingos užduotys ne tik suteiks žinių, bet ir motyvuos pradėti gyventi darnesnį gyvenimo būdą.

3. Temos susijusios su kasdieninėmis gyvenimo situacijomis. Formalusis švietimas pateikia informaciją atskiromis temomis, tokiomis kaip maistas, klimato pokyčiai, žmonių populiacija, vartojimas ir ekonominė nelygybė. Šio vadovo dėka informaciją galima perteikti suvokiant temų visumą per konkrečių gyvenimiškų situacijų analizę.

Kaip jau anksčiau minėta, darnumas šiame vadove perteikiamas per penkis požūrius (temas):

Pilietiškumo: skatinant moksleivius kurti patiems savo ateitį ir suvokti kiek daug jie gali.

Vertybių: skatinant moksleivius įsivertinti pasirinktą gyvenimo būdą ir geriau pažinti save bei kitus.

Įpročių: įgalinant moksleivius suprasti, kad už vienokio ar kitokio elgesio visuomet slypi motyvas ir paskatinti vadovautis darniais motyvais.

Finansinį: ugdyti moksleivių, kaip vartotojų, atsakomybę.

Medijų raštingumą: skatinant moksleivius geriau suprasti ir gerbti kitus žmones.

Svarbu suprasti, kad nebūtina visas užduotis atlikti iš eilės ir nuosekliai. Kiekvienas mokytojas gali pats pasirinkti ir naudoti tik jam tinkančias šio vadovo dalis.

Praktinio vadovo struktūra

Šiame vadove yra pateikta 16 aktyvių mokiniams skirtų užduočių, suskirstytų į penkias anksčiau aprašytas temas (pilietiškumas, vertybės, įpročiai, finansai, medijų raštingumas). Kiekvienos temos struktūra ta pati. Pirmiausiai rasite trumpą temos aprašymą, o toliau pateikiamos kelios su tema susijusios užduotys. Užduotys yra sunumeruotos taip, kad būtų lengva išskirti visas temas.

Kiekviena praktinė užduotis turi tą pačią struktūrą:

1) lentelė, kurioje pateikiama, kokios darnaus vystymosi kompetencijos ugdomos atliekant šią užduotį, su užduotimis susijusių pamokų/dalykų sąrašas, patarimai mokytojui ir reikalingos priemonės;

2) instrukcija užduočiai atlikti;

3) klausimai skirti refleksijai po užduoties atlikimo.

Praktinio vadovo gale yra pateikiama lentelė, kurioje rasite visų temų santrauką (nurodomas šaltinis, pedagoginė paradigma ir mokymosi metodai). Jei norėsite daugiau pasigilinti į kurią nors atskirą temą, rekomenduojame naudoti anksčiau publikuotus PERL praktinius užduočių vadovus ar PERL Vertybėmis grįstą ugdymo vadovą.